

**RĂSPUNDEREA PENALĂ
PENTRU
ACCIDENTUL DE MUNCĂ**

Lorena NIȚOIU

IMPORTANȚA RĂSPUNDERII PENALE

- legea recunoaște *importanța protecției muncii* prin faptul că îi dă valoare juridică penală – *se incriminează penal neluarea sau nerespectarea măsurilor ssm în art. 349 și 350 C.pen.*
- evenimentele de protecția muncii pot face astfel analiza organelor judiciare (*poliție judiciară, procuror și judecător, inclusiv în fața Curții Constituționale*, în calitate de garant al respectării drepturilor constituționale în materie de securitate și sănătate în muncă)
- *se contribuie la prevenția specială în domeniu* prin preîntâmpinarea apariției unor astfel de evenimente

ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI SSM LA NIVEL DE UE

- Directiva-cadru (89/391/CEE) privind punerea în aplicare de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă
 - este transpusă pe plan intern prin *Legea nr. 319/2006 a securității și sănătății în muncă (ssm)*
- Directivele speciale au fost adoptate vizând anumite aspecte privind securitatea și sănătatea în muncă
 - sunt transpuse pe plan intern prin hotărâri de guvern (HG)
- protecția muncii nu depinde de un raport „cost-beneficiu” - principiul este consacrat chiar prin Directiva-cadru (89/391/CEE) - „îmbunătățirea securității, igienei și sănătății lucrătorilor la locul de muncă este un obiectiv care nu trebuie subordonat unor considerații pur economice”
- art. 153 TFEU prevede, totuși, că „aceste directive evită impunerea constrângerilor administrative, financiare și juridice susceptibile să frâneze crearea și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii”
- Cadrul strategic al UE privind sănătatea și siguranța la locul de muncă (2021-2027) - există la nivel de politică profesională în domeniu
 - poate fi regăsit pe site-ul *Agenției Europene pentru SSM*

SUBIECTUL ACTIV

- *angajatorul ca persoană juridică – principiul responsabilității angajatorului*, consacrat prin art. 6 din Legea 319/2006
- *orice altă persoană care are îndatorirea de a lua măsurile ssm, indiferent de modalitatea juridică prin care i s-a atribuit sau și-a asumat această îndatorire:*
 - persoanele din *conducerea angajatorului* (administratorul, directorul, etc.)
 - persoanele din *cadrul angajatorului cu atribuții în organizarea și conducerea procesului de muncă, indiferent de nivelul ierarhic ocupat* (conducătorii locurilor de muncă etc.)
 - persoanele care au *responsabilități speciale de protecția muncii din cadrul angajatorului* (lucrători cu atribuții de conducere sau coordonare de orice nivel, lucrători desemnați cf. art. 8 din Lg. 319/2006 etc.)
 - persoanele care au *responsabilități speciale de protecția muncii, din afara angajatorului, dacă sunt în relații juridice cu angajatorul* (serviciile externe de prevenire și protecție, aflate în relații contractuale cu angajatorul, atât ca persoane juridice dacă disfuncțiile antrenează întreaga persoană juridică, cât și persoanele fizice care acționează în numele lor ca inspectori de protecția muncii, cf. art. 8 alin. 4 și 5 din Lg. 319/2006)

PRACTICĂ JUDICIARĂ

- **subiect activ al infracțiunii poate fi serviciul extern de prevenire și protecție**
- fapta inculpatului care, exercitând funcția de inspector ssm în cadrul unei Întreprinderi Individuale, în baza unui contract de prestări servicii cu angajatorul, nu luat măsurile de protecția muncii, prev. de art.9, art.7 lit.b, art.6 și 10 din HG 1058/2006 (Planul de prevenire și protecție, Programul de protecție antifoc, Fișele de identificare a factorilor de risc profesional pentru angajați și Instrucțiuni proprii de securitate a muncii privind activitatea de morărit), creând prin aceasta un pericol iminent de producere a unui accident de muncă (explozie urmată de decesul unor lucrători), întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de neluare a măsurilor legale de securitate și sănătate în muncă prev. de art. 349 al. 2 C.pen. (sp. nr. 1098/30.06.2021 Jud. Brașov, def prin dp. 280/Ap/20.04.2022 CABv în ds nr. 7625/197/2017)

LATURA OBIECTIVĂ

Elementul material - *neluarea sau nerespectarea obligațiilor sau măsurilor legale privind securitatea și sănătatea în muncă*

- **CCR a reținut că „*ar fi imposibilă enumerarea în textele de lege criticate a tuturor măsurilor de securitate și sănătate în muncă. Tocmai de aceea legiuitorul a optat pentru o reglementare ce presupune un anumit grad de abstractizare și de generalitate. Reglementările cuprinse în Legea nr. 319/2006, lege-cadru, sunt detaliate, în funcție de domeniul în care se aplică, prin hotărâri ale Guvernului care, potrivit art. 108 alin. (2) din Constituție, se emit pentru organizarea executării legilor... Revine instanței, în procesul de interpretare și aplicare a legii, rolul de a identifica în cuprinsul Legii nr. 319/2006 aceste măsuri și de a le corobora cu acelea din legislația specială ori subsecventă*” (Decizia CCR nr. 69/2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 37 din Legea securității și sănătății în muncă nr. 319/2006 și ale art. 349 din Codul penal, paragr. 26-28)**

CONCEPTUL OBLIGAȚIEI ANGAJATORULUI PRIVIND LUAREA MĂSURILOR DE SECURITATE ȘI SĂNĂTATE ÎN MUNCĂ

Obligația angajatorului are un conținut legal mai larg decât o simplă îndatorire punctuală și formală:

- elaborează și implementează măsurile specifice (art. 7 alin. 1 lit. a), b), d) și alin. 3 din legea specială)
- aduce măsurile la cunoștința lucrătorului prin informarea și instruirea sa (art. 7 alin. 1 lit. c), art. 16 și 17 din legea specială)
- urmărește modul în care ele se execută (art. 13 lit. f) din legea specială)
- *numai astfel se poate concluziona în sensul îndeplinirii întocmai de către a angajator a obligației de luare a măsurilor specifice*
- *cea ce interesează este ca angajatorul să asigure efectiv condiții adecvate de lucru, nu doar simple formalități instituite pentru protecția muncii*

PRACTICĂ JUDICIARĂ

- *instruirea lucrătorului trebuie să fie realizată în mod efectiv*
- în cazul unui accident de muncă în care victima lucrător a decedat ca urmare a unei operații de lucru fără respectarea normelor tehnologice specifice (doborârea unui arbore), *instanța a apreciat că nu este suficient ca în fișa de instruire să fie menționată doar calificarea profesională respectivă (legător de sarcină), ci este necesar să fie „indicat materialul predat, durata și data instruirii”*, cf. art. 81 alin. 1 din HG 1425/2006 privind Normelor metodologice ale Legii nr. 319/2006 (dp nr. 485/AP/02.09.2020 CABv, în ds nr. 28765/197/2018)
 - *în lipsa mențiunilor privind materialul ssm predat lucrătorului din documentele specifice privind instruirea ssm (fișa de instruire individuală etc.), având în vedere că este încălcată obligația prevăzută de lege în sarcina angajatorului, revine acestuia din urmă să facă dovada că instructajul a fost realizat efectiv și corect asimilat de lucrător*

URMAREA IMEDIATĂ

- *sunt infracțiuni de pericol concret, astfel că se poate reține infracțiunea chiar dacă nu s-a produs efectiv accidentul de muncă*
- este necesară apariția unui *pericol iminent de producere a unui accident de muncă sau de îmbolnăvire profesională* – prin art. 5 lit. 1) din Legea nr. 319/2006 este definit *pericolul grav și iminent de accidentare* ca fiind „situația concretă, reală și actuală căreia îi lipsește doar prilejul declanșator pentru a produce un accident în orice moment”
- *totuși, starea de pericol trebuie să aibă un caracter concret, iar nu abstract*
- criterii propuse pentru aprecierea pericolului concret: „atunci când *numai datorită unei întâmplări rezultatul vătămător nu a survenit*”, întâmplare înțeleasă ca fiind „o împrejurare pe a cărei *producere nu se poate conta*, cum ar fi, de pildă, deosebita abilitate a unei persoane care reușește să evite în mod fericit producerea rezultatului, intervenția neașteptată a unui fenomen natural care a împiedicat materializarea stării de pericol într-un rezultat etc.

LEGĂTURA DE CAUZALITATE

- între acțiunea sau omisiunea (cel mai adesea) și rezultatul vătămător poate exista o *relație cauzală complexă*:
- *neregularități cu efect imediat* în producerea evenimentului vătămător (de exemplu, nefolosirea echipamentului de protecție sau omisiunea semnalizării corespunzătoare a operației efectuate) combinate cu
- *neregularități cu efect mediat* în determinarea apariției urmării periculoase și constituie premisele pe care se grefează cele dintâi (de exemplu, lipsa organizării activității de protecția muncii în cadrul angajatorului, prin omisiunea desemnării persoanelor cu atribuții în domeniu sau neinstituirea structurilor specifice cum sunt serviciile interne de prevenire și protecție, ceea ce determină apariția riscului în procesul muncii, care se materializează prin producerea accidentului de muncă)

PRACTICĂ JUDICIARĂ

- **se poate reține infracțiunea atunci când:**
- ***angajatorul nu doar că nu a asigurat corespunzător soluții tehnice adecvate și semnalizare corespunzătoare la locul de muncă*** (prin împrejmuirea perimetrului de risc, agent de semnalizare), ***dar nici nu a asigurat serviciile de prevenire și protecție la nivel de angajator*** (avea un singur lucrător desemnat în condițiile în care, după numărul de lucrători, trebuia instituit un serviciu intern de prevenire și protecție sau apelarea la servicii externe), condiții în care ***instanța a reținut ambele aspecte drept cauze ale evenimentului produs*** și a condamnat pentru infracțiunea de protecția muncii și ucidere din culpă pe administratorul și directorul întreprinderii, considerând că aceștia aveau cunoștință directă de procesul de muncă respectiv, prezentând riscuri deosebite, care s-au și materializat, fără să se îngrijească de organizarea societății în scopul asigurării condițiilor adecvate de lucru, neexistând alte persoane numite conform legii având astfel de atribuții de prevenire și protecție în muncă (dp nr. 974/21.11.2012 CABv, în ds nr. 6751/197/2011)
- ***lipsa calificării profesionale adecvate a lucrătorului și instruirea sa necorespunzătoare pot fi cauza producerii accidentului, în ciuda faptului că s-a dovedit testimonial și prin expertiza efectuată că acesta avea experiența și deprinderea necesară realizării sarcinii de muncă dispuse***, având în vedere că „echivalarea unei pregătiri empirice, bazate doar pe simpla experiență, acumulată de-a lungul timpului, cu una formală și atestată oficial de autoritățile competente, lipsește de orice finalitate întreg procesul de formare profesională specifică celor mai multe ocupații sau profesii”, ***în contextul în care lucrătorul nu a respectat cerințe minime de securitate într-un mediu de lucru periculos*** (doborârea și fasonarea unui arbore pe picior, lucrătorul având doar calificarea de legător de sarcină iar nu și fasonator mecanic silvic) (dp. nr. 485/AP/02.09.2020 CABv, în dp nr. 28765/197/2018)

PRACTICĂ JUDICIARĂ

- nu se poate reține infracțiunea:
- *neasigurarea echipamentului de protecție individuală nu poate fi cauza accidentului, dacă acesta s-a produs ca urmare a realizării sarcinii de muncă în contra instructajului de protecția muncii și a indicațiilor primite* (demolarea unui perete ce trebuia efectuată de sus în jos, a fost realizată de lucrătorul însărcinat începând de la baza acestuia, contrar instrucțiunilor primite, ceea ce a dus la surparea zidului și decesul lucrătorului) (dp. nr. 40/1982, Tb Suprem)
- *neobținerea tuturor avizelor cu prilejul înființării societății comerciale și pentru inexistența avizului medical pentru lucrul la înălțime a unui muncitor*, care desfășura activitatea de curățire a acoperișului blocului, de unde a căzut în timp ce se afla sub influența băuturilor alcoolice, fără dovedirea, de exemplu, a unor afecțiuni medicale preexistente interzicând lucrul la înălțime (s.p. nr. 365/1997, Judecătoria Petroșani)
- *se aplică teoria riscului egal - imputarea rezultatului va fi exclusă atunci când se constată că rezultatul s-ar fi produs în mod cert și în ipoteza unei conduite alternative perfect licite*

LATURA SUBIECTIVĂ

- **principalele caracteristici ale culpei profesionale:**
- ***încălcarea unei obligații de diligență*** (legea permite realizarea proceselor de muncă care implică un risc de accidentare sau îmbolnăvire, care nu poate fi eliminat în totalitate, ci doar redus în limitele reglementărilor specifice)
- ***previzibilitatea și evitabilitatea subiectivă a urmării*** (se apreciază în funcție de un etalon abstract denumit *agent-model*, însă nu după un *model abstract al profesionistului ideal*, ci ținând seama atât de *caracteristicile personale ale autorului* (experiență de viață, grad de pregătire profesională), cât și de *împrejurările concrete în care acesta a acționat* (dacă acesta putea cunoaște și evita accidentul în condițiile date)
 - ***exigențele de previzibilitate și evitabilitate se raportează la standardul profesionistului***, persoană presupus a avea cunoștințele specifice și aptitudinile proprii domeniului în care activează și funcției pe care o ocupă sau meseriei ce o practică (CCR - *legislația specifică nu se adresează cetățeanului obișnuit, ci unor profesioniști*, care „*au obligația de a cunoaște și cadrul normativ aplicabil*, inclusiv în ceea ce privește respectarea măsurilor de securitate și sănătate în muncă, astfel încât critica autorului, potrivit căreia persoanele nu își pot adapta comportamentul pentru a nu ajunge în situația de a săvârși o faptă penală, nu poate fi primită” (Decizia CCR nr. 69/2017 din 28 februarie 2017 paragr. 23)

PRACTICĂ JUDICIARĂ

- **antrenarea răspunderii atât a firmei ca persoană juridică, cât și a administratorului ca persoană fizică, în lipsa contractului individual de muncă a lucrătorului victimă**
 - omisiunea încheierii în formă scrisă a contractului individual de muncă (c.i.m.) și desfășurarea activității profesionale de către lucrător în lipsa acestuia, cu consecința omisiunii instruirii adecvate la locul de muncă și producerea vătămării lucrătorului (care a suferit o infirmitate prin prinderea mâinii la un echipament de lucru), poate fi imputată direct administratorului firmei, dacă se dovedește că acesta cunoaște că nu exista contract de muncă scris și, pe cale de consecință, lipsa bazei legale pentru efectuarea instructajului la locul de muncă
 - ***au fost respinse apărările inculpatului administrator:***
 - privind atribuirea vinovăției lipsei c.i.m. lucrătorului (pentru nedepunerea la timp a unor acte), în condițiile în care obligația legală îi incumbă doar angajatorului, tocmai prin prisma autorității pe care o are asupra salariatului și a responsabilității întregii întreprinderi asumate
 - privind atribuirea activității ssm serviciului extern de prevenire și protecție, având în vedere că acesta nu avea ca obiect contractual efectuarea instruirii la locul de muncă, ci doar cea introductiv-generală, și numai la cererea expresă a angajatorului, astfel că în cauză nu s-a procedat în acest sens față de victimă, în lipsa c.i.m.
 - privind lipsa propriilor atribuții în efectuarea instructajului la locul de muncă, în condițiile în care administratorul avea atât atribuțiile legale prin care să se asigure de îndeplinirea formelor legale de muncă (ca baza juridică a instruirii lor în protecția muncii), cât și posibilitatea concretă de fapt prin care să verifice și să se încredințeze că acestea au fost corect și la timp îndeplinite (își desfășura activitatea la același loc de muncă)
- (dp nr. 888/AP/17.11.2019 CABv, în ds nr. 7019/197/2017)

RĂSPUNDEREA ANGAJATORULUI RĂMÂNE SUBIECTIVĂ

- **trebuie exclusă total ideea unei răspunderi a angajatorului independente de culpa sa, care nu se presupune, ci trebuie dovedită**
 - în practica Curții de Justiție a Uniunii Europene s-a arătat că **din principiul responsabilității angajatorului nu se poate deduce existența vreunei *forme anume de răspundere***, în condițiile în care „articolul 5 alineatul (4) primul paragraf din Directiva 89/391 prevede posibilitatea statelor membre de a limita răspunderea angajatorilor <pentru faptele determinate de împrejurări independente de voința acestora, neobișnuite și imprevizibile ori determinate de evenimente excepționale, ale căror consecințe nu ar fi putut fi evitate, în ciuda diligenței manifestate>” (Curtea de Justiție a Uniunii Europene, cauza nr. C-127/05, Comisia c. Regatului Unit, par. 48)